

Likvidácia plotov
z ostnatých drôtovPád železnej opony –
zostatok ako pripomienka

„Výsledok studenej vojny bol rovnaký ako v prípade ozbrojeného konfliktu. Rozdiel je v tom, že bola vedená proti občanom vlastného štátu. Frontovou líniou sa stala železná opona, na druhej strane však chýbal nepriateľ.“

Adolf Rázek,
politický väzeň, disident

„Poobede sa malo ísť ďalej vlakom cez Brno k južným hraniciam a odtiaľ za noci cez lesy pešky do Rakúska. Ísť lesom vo tme, to neboli žarty. Pršalo, ale to bolo výhodnejšie pre náš útek. Podarilo sa nám obísť ozbrojeného pohraničníka. Vysvitlo, že každý z nás držal sv. ruženec v ruke tak pokorne a dôverne ako nikdy predtým.“

Andrej Krafčík, CSsR,
gréckokatolícky kňaz



„zradcom vlasti“ či emigrantom. V 70. rokoch PS rozvinula činnosť pomocníkov PS (PPS) organizovaných z radov obyvateľov pohraničných okresov. V súčinnosti s organizáciami SZM v pohraničných oblastiach sa začali organizovať krúžky Mladých strážcov hraníc. Zúčastňovali sa najmä na preventívnych činnostiach – pozorovania, kontrolná a informačná. Od roku 1977 boli do systému ochrany hraníc zaradení tzv. pátrači – vojaci základnej služby, ozbrojení, hliadkujúci v civilnom odevu v pohraničnom pásme i v jeho okolí.

ŠTATISTIKA

Počet príslušníkov PS:

1950 – okolo 6 tisíc, 1951 – vyše 16 tisíc, 1965 – vyše 25 tisíc,
1966 – 1989 – okolo 16 tisíc

Dĺžka československého úseku železnej opony:

920 km; z toho slovenský úsek 104 km

Počet zadržaných osôb pri pokuse o prekonanie čs. úseku železnej opony:

takmer 49 tisíc osôb

Počet zadokumentovaných civilných osôb, ktoré zahynuli pri pokuse o prechod čs. hranice s Rakúskom a NSR v období 1948 – 1989:

280 osôb, z toho na slovenskom úseku: 49 osôb

Počet príslušníkov PS, ktorí zomreli pri výkone služby:

654 osôb

CHCEŠ VEDIEŤ VIAC?

Odporúčané webstránky:

www.upn.gov.sk; www.enrs.eu



EURÓPSKA SIEŤ
PAMÄŤ A SOLIDARITA

ŽELEZNÁ OPONA

Železnou oponou nazývame rozdelenie Európy po 2. svetovej vojne. Rozdelila Európu na dva odlišné priestory v zmysle politikom i hospodárskom. Tiahla sa stredom kontinentu od Baltického mora k Jadranu. Oddeľovala od seba štáty v sovietskej sfére vplyvu a štáty vo sfére vplyvu demokratických veľmocí USA, Veľkej Británie a Francúzska. Postupne bola strážená nielen pozemná hranica (zelená hranica), ale i vzdušný priestor (modrá hranica) a informačný priestor (elektronická hranica).

od roku 1948

Vytýčenie trasy
Železnej opony

60. roky

Plot z ostnatého
drôtu – stena

70. a 80. roky

Pohraničná stráž v akcii –
prenasledovanie narušiteľa
štátnej hranice

50. roky

Ženijnno-technické
zátarasý

60. roky

Smrť človeka na elektrickom
drôtenom zátarase pri pokuse
o prekonanie železnej opony

Prekročenie prísne stráženej hranice bez potrebných dokumentov sa po skončení vojny kvalifikovalo ako priestupok. Začiatkom roka 1949 sa začal na hranici s vtedajšími okupačnými zónami Nemecka a Rakúska tvoriť systém ťažko prekonateľných prekážok a železná opona sa definitívne spustila.

POHRANIČNÁ STRÁŽ

V roku 1950 vznikol nový útvar – Pohraničná stráž (PS), jej úlohou bolo strážiť celú československú hranicu rozdelenú na dva úseky – východný (hranica so štátmi v sovietskej sfére vplyvu) a západný (hranica s Rakúskom a NSR).

Stráženie západného úseku prešlo z policajného systému na vojenský. Bol strážený pomocou ženijných prekážok, minových polí či vysokonapäťového vedenia v hraničných zátarasách. PS mala v pohraničných oblastiach policajné právomoci a jej činnosť bola porovnateľná s činnosťou ŠtB. Pokus o nedovolené prekročenie hranice bol právne kvalifikovaný ako trestný čin. Stráženie západnej hranice sa podobalo stráženiu väzenia či koncentračného tábora.

Jedným z prostriedkov na stráženie hranice boli ženijnno-technické zátarasý. Najdôležitejšou súčasťou bola drôtená

zátarasa, od roku 1951 budovaná vo vnútrozemí. Boli to dva alebo tri ploty z ostnatého drôtu, postavené za sebou, vysoké 2 – 3 m, nazývané steny. Od roku 1952 bola zátarasa postupne „spevňovaná“ umiestnením elektrických vodičov na strednej stene trojstennej zátarasý, do ktorých bolo zavedené vysoké napätie 2 – 6 kV. Elektrifikácia západnej hranice bola dokončená v roku 1955. V rokoch 1952 – 1957 bola zátarasa ďalej „posilnená“ zamíňovaním terénu. Celý systém bol postupne doplnený pozorovateľňami. Koncom roku 1965 bolo vysoké napätie v zátarase odstránené a systém bol prebudovaný na dvojstennú zátarasu so signálnou stenou a signálnym zariadením. Ďalším prvkom ženijnno-technického zabezpečenia bol rozoraný kontrolný pás, široký bol 8 – 15 m, vytvorený pozdĺž zátarasý a upravený tak, že pri pokuse o prekonanie zátarasu „narušiteľ“ zanechal na ňom stopy. Pri prenasledovaní „narušiteľov hranice“ príslušníci PS porušovali štátnu hranicu a veľakrát ich zastreľovali alebo zastrelili už na území susedného štátu.

ŽIVOT OBYVATEĽOV V PRIHRANIČNOM PÁSME

Do roku 1950 život obyvateľov v colnom prihraničnom pásme, kde pôsobili strážcovia hranice, nebol významne obmedzovaný.

Od roku 1951 bolo vyhlásené „pohraničné územie“ vymenovaním pohraničných okresov. V ňom bolo vyhlásené „hraničné pásmo“, siahajúce hlboko do vnútrozemia. Z neho boli vysídlení „nespolahliví“ obyvatelia a vstup doň umožňovalo iba zvláštne povolenie. V pohraničnom pásme udržiavala Pohraničná stráž poriadok, kontrolovala a preverovala osoby. Asi 2 km od hraničnej čiary sa nachádzalo úplne vysídlené „zakázané pásmo“. V polovici 60. rokov bolo z hospodárskych dôvodov zakázané pásmo zrušené a ponechané hraničné pásmo do hĺbky 1 – 3 km od hraničnej čiary.

ĎALŠIE ZLOŽKY POHRANIČNEJ STRÁŽE

V roku 1951 začala PS budovať svoju spravodajskú zložku. Kontrarozvedka sa spočiatku zameriavala na zabránenie „ilegálneho narušenia“ štátnej hranice a na „vyčistenie“ hraničného pásma od „nespolahlivých“ osôb. Následne na odhaľovanie príprav a marenie pokusov o ilegálne prechody hranice. Neskôr pribudli do jej kompetencie Oddelenia pasovej kontroly, ktoré preverovali osoby prichádzajúce cez hranice. Rozvedka sa zameriavala najmä na získavanie poznatkov z pohraničného územia Bavarska či Rakúska, ale tiež proti